

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum I. Decretalium, Per quadraginta, & tres Titulos distributum, in
quo agitur De Constitutionibus, Seu Legibus universim ...

Krimer, Ferdinand

Augustæ Vindelicorum, 1706

Articulus I. De Jure in genere.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73031)

extensione, restrictione &c. plurimæ resolutiones dependent) tractatum hujus tituli de Constitut. in duas partes dividimus, acturi in 1. de lege in communi; in 2. de legibus in particulari.

ARTICULUS I.

De Jure in genere.

²³ **JUS** in genere multiplicem acceptiōnem habet. Nam 1. significat *justum* generatim, sic, ut idem sit, ac *legitimum* & *recte rationi consonum*; quo sensu omne virtutis opus jus, & justum dicitur; *specialiter* autem acceptum, supponit 1. pro jure passivè sumpto, ut mox dicemus; 2. Pro *arte boni, & equi*, seu scientia juris, atque legum, & dicitur jurisprudentia, & L. 1. ff. de origine juris, definitur: *ars boni, & equi, seu justī, atque injusti scientia*. 3. Pro loco judicij, hinc quis dicitur *in jus vocari, in jure comparere*, hoc est, in loco ubi judicium exercetur. 4. Pro sententia judicis. Nam hujus est, *ius dicere*, seu sententiam ferre. 5. Specialiter pro facultate legitima, directè, & formaliter percipiendi commodum libertatis propriæ ex usu alicujus rei, & sic sumitur *ius activè*; id verò, quod titulo ejusmodi facultatis in ipso residentis, ipsi debetur, vocatur *ius passivè sumptum, seu debitum*: de jure sic accepto agunt Theologi in 2. 2. D. Thomæ, & à nobis expositum est olim in impresso brevi tractatu Theolog. de Jure & Just. q. 1. n. 6. Cum primis autem supponit hinc pro lege tum naturali, & divina; tum humana; inde dicitur *ius naturale, ius divinum, ius humanum*: sic acceptum *ius*, varium est, & multiplex, sicut ipsæ leges; & de jure sic accepto, secundum quod restringitur ad *leges Ecclesiasticas*, in jure Canonico agitur. Quoniam autem frequens mentio incidit *juris*, non modò naturalis, & Divini; sed etiam Civilis, & Ecclesiastici, seu Canonici, de singulis aliqua præmitti debent.

§. I.

De Jure naturali.

²⁴ **JUS** naturale, juxta Suarez de legibus l. 2. c. 4. d. 2. n. 9. est hominis conscientia, re-
Tom. I.

ita præcipiens, & prava prohibens, fundata (ut ait Lessius de Jure & Just. l. 2. c. 2. d. 2. n. 9.) *in natura rationali, & naturali conditione operū, atq; adeò in ipsis rerum naturis*; non in libera alicujus voluntate. Hinc Ernicus Pirhing in Prolegomeno Juris Can. n. 8. *Jus naturæ* inquit, *non oritur formaliter ex ulla voluntate superioris; sed habetur ex ipsa natura objectorum, & actuum convenientium naturæ rationali, quæ tali, & fundat in qualibet natura rationali, etiam divina, obligationem non ponendi aliquid, ipsi dissonum. Et ideo in tract. de vitijs, & peccatis olim docui, dari quosdam actus (ut mentiri, odisse, & blasphemare Deum) qui mali sunt antecedenter ad omne jus positivum; nec ideo malos, quia prohibiti; sed, ideo prohibitos quia de se mali sunt, malitia fundamentali.*

Juris Consulti, jus naturale, sic definitum, vocant *secundarium*, constituentem jus naturale, *primævum* in eo, quòd natura omnia animalia docuit, ut dicitur in principio Institut. de jure naturali, & gentium; hoc est, ex instinctu, & inclinatione nobis communium cum brutis, ut est, maris, & fæminæ conjunctio; liberorum procreatio, & educatio; hinc jus naturale *primævum*, secundum juris peritos, est ipse instinctus, & propensio naturæ sensitivæ, quæ hominibus cum brutis animalibus communis est. Verum in ista locutione Juris-consultus dicitur *crassius*, & liberius accepisse *ius naturale*, teste Schneidewin. l. 1. Institut. tit. 2. n. 2. Nam *ius propriè*, naturam *rationalem* respicit; cum alios gravet, & obliget; alios autem in agendò, vel omittendò, dirigat. Quare cum Theologis *ius naturale propriè* aliud non est, quàm naturale lumen intellectus nostri, nobis inditum à Deo cum ipsa natura rationali; & propterea etiam dicitur *ius naturale participatum* à ratione divina, quæ est *ius naturale divinum, & imparticipatum*.

§. II.

De Jure positivo.

JUS positivum dicitur, quod non ex natura rerum, sed ex libera Dei, vel hominum voluntate pendet, & vim obtinet,
B net,

net. Hinc jus positivum aliud est *divinum* à Dei; aliud humanum ab hominum voluntate. Et quidem *humanum*, aliud est *Ecclesiasticum*, si pendet à voluntate potestatis Ecclesiasticæ; aliud *laicum*, seu *seculare*, quod à potestate seculari. Si jus agat de his, quæ principaliter, & directè pertinent ad statum Reipublicæ, seu imperij Romani (qui consistit in *sacris*, in *Sacerdotibus*, & *Magistratibus*) adeoque tractet de Religione, de Magistratibus, & generatim de omnibus, quæ ad publicam utilitatem talis reipublicæ spectant, dicitur *jus publicum*: Si verò de privata utilitate singulorum, eorumque temporali pace, ac salute; dicitur *jus privatum*, licet consequenter id ipsum redundet in publicam utilitatem; ita communis cum Casparo Manzio in *tract. de Ortu, & Progressu Imperij Romani l. 1. de Jure publ. §. 1.*

27 Ad jus positivum aliqui reducunt jus gentium, dictum ab Imperatore, quod *naturalis ratio, inter omnes gentes, constituit, & apud omnes populos per æquè custoditur, ac observatur*; sive, quod *omni humano generi, illique soli, commune est*, dicitur *jus gentium*; quia eo jure omnes gentes utuntur. Juris gentium esse dicitur Religio in Deum; pietas, & observantia erga parentes, & patriam: hoc jus (seu leges, & regulæ agendorum, vel omittendorum, communes propè omnibus gentibus) duplex est. Nam aliud est, quod naturalis ratio apud omnes gentes constituit, nullâ utilitatis, vel necessitatis causâ urgente; sed, quia sic agenda, vel omittenda, in se spectata, simpliciter bona visa sunt; at sic potiùs pertinet ad jus naturale (talìa sunt religio in Deum, pietas, & observantia in parentes & patriam) aliud verò est, quod quidem naturalis ratio dictavit, eò, quòd illa agenda, vel omittenda, de quibus præcipit, non ex se, sed necessitatibus hominum sic exigentibus, vel alijs causis, & utilitatibus sic suadentibus, judicium rationis apud omnes gentes constituerit. Hoc jus gentium, legistæ vocant *secundarium*; illud, *primarium*, seu *primævum*. Ad secundarium jus gentium (quod in re propriè est jus gentium, cum primævum à jure naturali secundario non differat) pertinet divisio dominiorum, coërcitiones cri-

minum, bella, captivitates, & illæ leges, seu regulæ, quæ super his aliquid disponunt; & omnes propè contractus.

Ex dictis colliges 1. jus naturale à jure gentium à nobis definito, & quovis alio jure positivo differre. Nam illud per se loquendò, & naturâ sua est immutabile; hoc autem mutari potest non tantum per accidens, ratione objecti, vel materiæ mutata; sed etiam per se; quamvis omnes circumstantiæ, cum quibus antea obligabat, eadem maneat, cum pendeat à libera legislatoris voluntate. Colliges 2. Consuetudinem, quæ usu, & moribus populi, vel majoris partis ex aliqua communitate introducta est, & vim legis obtinet ad distinctionem aliorum jurium, atque legum, quæ scripto conceduntur, vocari *jus non scriptum*, seu *consuetudinem*. Quia verò jus positivum aliud est Ecclesiasticum, aliud sæculare ex n. 26. de utroque dicendum est.

§. III.

De Jure seculari, seu civili.

Becanus in 1. 2. *tract. 3. c. 6 q. 9. n. 6.* (postquam dixisset, divisionem juris variam esse, & 1. si sumatur *ab objecto, & sine*, dividi in *jus publicum*, quod principaliter spectat ad salutem, & felicitatem publicam, nimirum populi, & in *privatum*, quod in bonum privatorum generatim; 2. *ab origine*, in jus naturale, quod originem suam habet à natura; *divinum*, quod immediatè à Deo; *humanum* quod ab homine. 3. *A forma* in jus scriptum, & non scriptum; illud scripturâ, non istud, constare, sed usu pro lege recepto) subjungit tandem, *jus civile* variè sumi: & quidem 1. pro eo, quod quælibet civitas sibi proprium constituit; sic dicitur *jus civile Romanum*, scilicet *cum addito*; & sic opponitur juri gentium, quod omnibus gentibus commune est. 2. Ut opponitur juri canonico, & sic supponit pro omni jure, quod statuitur à Magistratu sæculari, sive apud omnes, sive apud aliquem tantum vim habeat. 3. Ut opponitur juri prætorio, quod ex autoritate Prætoris descendit, de quo dicemus infra *d. n. 34.* Hic potissimum *jus civile* sumimus pro eo, quod oppo-

opponitur ratione originis juri canonico; quod spectat *jus* in prima divisione, notandum, sex olim, apud Romanos, species juris scripti numeratas fuisse, *legem, plebiscitum, Senatus-consultum, placita Principum, Magistratum, seu Prætorum edicta, responsa prudentum*. Sex enim erant Romæ, qui Romanis jura constituiebant, populus, plebs, Senatus, Princeps, Magistratus, & prudentes urbis Romæ, seu jurisperiti.

30 *Lex*, prout constituit primam speciem Juris Rom. scripti, juxta §. 4. *Instit. de jure natur. gent. & civil.* supponit pro eo, quod populus, pulsus Regibus, acceptaque libertate, constitutis Consulibus (penes quos, exemplo Regum, Summum jus erat, jure creandorum Magistratum, pacis, ac belli, & legis ferendæ) in comitijs à Consule rogatus pro lege, seu regula in agendis, vel omittendis habere voluit; sic Manzius *cit. in cit. §. 4.* Sed de Lege generaliter ex professo agemus infra à. n. 81.

31 *Plebiscitum*, erat Plebis statutum. Nam olim, quod populus Romanus Senatorio Magistratu, seu Consule interrogante constituebat, *lex* dicebatur, ut dictum est; *Plebiscitum* autem Plebis statutum: Nam *sciscere*, est *statuere*. Ea igitur, quæ Plebs suo suffragio sine Patribus (nimirum Senatoribus, & viris Patricijs) magistratu plebis (nimirum Tribuno) rogante jubebat, plebiscita vocabantur, teste Gellio *l. 10. c. 10* Porro *plebs* à populo differt, tanquam pars à toto. Nam appellatione *populi*, universi cives, & Romanorum ordines significantur, connumeratis etiam Patricijs, & Senatoribus. Etsi autem nomen *Patricij* sit æquivocum; hoc tamen loco per illud significantur ij nobiles Romani, qui à primis Senatoribus, sive à 100. Patribus, quos Romulus in Senatum adlegerat, oriundi erant: per *Senatores* autem, qui successu temporis, vel ab ipsis Senatoribus, vel populi suffragio in ordinem erant adscripti.

Inter *legem*, & *plebiscitum*, præter alia, hoc etiam discrimen, est, quod potestas *legis* universum populum; *plebisciti* autem, plebem tantum obligaret. Quia tamen ex hoc ipso rursus discordiæ natæ sunt; autoritate Q. Hortensij, tunc Dictatoris, factum est, ut plebiscita non

Tom. I.

minùs, quàm leges, universum populum tenerent, & æqualis eorum potestas esset, ut dicitur §. *lex est*, vers. *Sed & plebiscita. Instit. de jure natur. &c.* id quod lege Hortensia constitutum dicitur.

Senatus Consultum (in quantum terra Rom. juris Scripti species) est jus, quod senatus jubet, atque constituit. Cum enim auctus sic esset populus, ut ægrè in unum, Sanciendæ legis causâ, cogi posset; æquum visum est, Senatum, vice populi, consuli. Ex quo vides, sicut leges conditæ sunt in statu *democratico*, eo nimirum tempore, quo summa rerum erat penes populum; sic Senatus consulta in statu *Aristocratico*, quo nimirum tempore summa erat penes senatum, seu Optimates, non autem penes populum. *Senatus-consulta* nomen suum desumebant potissimum à nomine Consulis interrogantis, ut *Claudianum* à Claudio, *Libonianum* à Libonio &c.

Quarta species juris Romani in statu 33 Monarchiæ conditi, vocatur *constitutio*, seu *placitum Principis*, & nihil aliud est, quàm jus, quod Princeps seu Imperator Romanus constituit solus. Constituto enim Principe data est ei potestas, ut quod ipse constituisset, ratum esset. Et *lex* illa, quæ Principi populus imperium, & potestatem jubendi leges, contulit, ei imperium suum, & potestatem omnem concedendò, *lex Regia* dicebatur, quòd per eam jus regnandi fuerit collatum; sic Manzius ad *cit. §. 6. n. 10.* esto etiam nunc dicatur *lex Imperij*, quòd lata sit de Cæsaris imperio, & imperiali ejus potestate. Porro *placita Principum*, & Constitutiones imperiales (latae scilicet ab Imperatore Romano) sunt in triplici classe; quia tripliciter voluntatem, & placitum suum Imperator declarat, cum illud pro lege habere vult, nimirum *rescribendò*, *decernendò*, *edicendò*. Prima igitur species constitutionis imperialis est epistola, seu *rescriptum*, quando scilicet Princeps vel epistolis, & libellis supplicantium, vel magistratui & consulentibus rescribit, quid pro jure servari velit; secunda species est *decretum*, seu sententia, quam Princeps vel pro tribunali sedens, solenniter in judicio, de negotio controverso, causâ cognitâ, vel etiam extra judicium (audita utraque parte litigantium) ferebat. Nam

B 2

fenten-

sententia imperialis respectu omnium subditorum vim legis habet *L. ult. C. de Legibus*. Tertia species est *edictum*, quando videlicet Princeps aliquid ex semetipso, motu proprio, vel aliquo suggerente, statuit, prohibuit, iussit; vel etiam, programma publice proposito, vel voce præconis, promulgavit ad utilitatem omnium subditorum. Hæc tres species in eo differunt, quod rescripta & decreta sint de rebus præsentibus; edicta de rebus futuris; & illa ad certas personas in specie directa; hæc verò generaliter, absque complexu rerum, & personarum emissã. Ex placitis Principum, seu constitutionibus, aliæ sunt *generales*, quæ scilicet omnes tenent, seu ad omnes pertinent, & ab omnibus æqualiter observari debent; aliæ sunt *personales*, seu *speciales*, quæ singularibus personis, causis, & rebus constituuntur; & ideo dicuntur quandoque *jus singulare*. *L. 16. ff. de legibus*, aliquando constitutio *personalis* *L. 1. ff. de Constitut. Princip.* interdum *beneficium* *L. 3. eod.* Communiter autem *privilegium*. Not. autem sæpè aliquid, *quoad sui originem* esse juris naturalis, vel gentium, aut etiam positivum divinum, *quoad formam* verò, in hac, *quoad effectum*, ad fortiendum certum juris effectum, humano jure esse aliquid *speciale constitutum*, atque adeò, quoad eum, esse juris civilis vel Canonici, ut patebit per decursum.

34 Quintam Romani juris speciem constituiebant *edicta Prætorum*. Pro quo not. bono Reipubl. non satis esse, *quod condantur leges*, sed requiri etiam, *quod sint, qui curent earum executionem*, & qui juri dicendo præsent. Quare post plebiscita Romæ condita in statu democratico; post senatus consulta in statu Aristocratico; vel constitutiones Principum in Monarchico, constituti fuerunt aliqui, qui eorum executionem urgerent, & secundum ea causas definirent; & hi vocati sunt *Prætores*. Hi virtute potestatis sibi tributæ, & secundum jurisdictionem suam proponebant *edicta*, quæ *Prætorum edicta* dicebantur. Quamvis autem primitus omnis Magistratus *Prætoris* nomine vocaretur (unde ortum, quod locus, in quo Magistratus jus dicebat, vel habitabat, *Prætorium* diceretur) postea tamen illi solum Magistratui nomen *Prætoris* dabatur qui juri dicendo præfici-

ebatur, & summam judiciorum potestatem haberet. Ab initio unus tantum erat Prætor, dictus *Urbanus*, quod in Urbe jus redderet; sed quia hic solus postea non sufficit, Secundus constitutus est, dictus *Peregrinus*, quod plerumque inter peregrinos jus diceret. Tandem Singulis Provincijs Prætores dati sunt, qui dicebantur *Provinciales*. Non omni tempore Romæ fuit eadem potestas Prætorum; minor in statu Monarchico; major in aliis. Aliquando tamen penes eos sic juris publici, & privati potestas fuerat, ut ipsis novum jus condere, & vetus abrogare liceret. Et ideo jus eorum, ob honorem ipsorum, *honorarium*, dictum est. Ordinaria potestas erat circa judicia, cognoscendò causas gravioris momenti, vel dandò alios judices; præscribendo postulantis formulas actionum, & judiciorum; tum intra, tum extra iudicium auctoritatem suam interponendò, jubendò, adjuvandò, vel emendandi juris civilis gratiã edicta proponendò. Hinc illa pars juris Romani, quæ à Prætoribus, vi suæ potestatis, propter utilitatem publicam, proposita fuit, *edicta Prætorum*, dicitur. Proponebant enim sententiam suam, ut scirent cives, secundum quod jus acturi in iudiciis essent, durante officio. Hæc porro Prætorum edicta magnam vim habebant; minorem tamen plebiscitis, senatusconsultis, & placitis Principum. Hæc enim erant perpetua; illa tantum annua, & cum officio, quod erat duntaxat annuum, exspirabat. Hodie tamen perpetua sunt, & omnes ligant, non jure *edicti*, sed *Justinianeæ constitutionis*, quæ pro lege haberi jubentur. Vocantur non tantum *jus honorarium*, sed etiam *Prætorium*.

Cum plebs domesticis legibus nunquã 35 contentari posset, ut quiesceret; placuit, ne quis invidiæ locus esset, externas leges in urbem inducere. Hinc in Græciam præsertim Athenas, missi sunt tres Legati, qui leges Solonis, juraque, & mores aliarum civitatum perdiscerent. Hi post annum tertium reversi, scriptas leges tulerunt. Quibus allatis, tribus prioribus, alii septem Viri additi, qui decem simul ex Græcis legibus, & Romanis consuetudinibus, Romanas leges condiderunt, scripserunt, & publicarunt, omnibus in compendium redactis, & comprehensis in decem tabulis

lis. Quia verò animadversum est, illis aliquid deesse, sequenti anno alias duas eisdem tabulis addiderunt, unde nomen, & numerus 12. *Tabularum* prodijt, ut dicitur c. 2. *dist. 7.* Quoniam verò istæ multum obscuræ fuerunt, Jurisperiti (qui hîc *prudentes* vocantur) in principio cæperunt leges 12. tabularum interpretari, permissu populi, sed sine speciali autoritate, tam in statu Democratico, quàm Aristocratico Romanorum. In statu tamen Monarchico deinde interpretationes, seu responsa Jurisperitorum eam auctoritatem acceperunt, ut iudici ab eis recedere non liceret; hoc tamen non prius, quàm eis Imperator Augustus hanc auctoritatem respondendi constituerit, quem secutus Tiberius, & alij, *Q. Responsa. V. quibus Instit. de Jure natur.*

36 Igitur *responsa prudentum* nihil aliud sunt, quàm sententiæ, & opiniones eorum, quibus permissum erat de jure respondere. Quæ fuerit his responsis auctoritas, constat ex priori num. Per *sententiam* intelligitur *responsum*, quo *decisive* loquebantur; & per *opinionem*, quando *dubitative*. Tunc autem iudici ab eorum responsis non licebat recedere, quando omnes in idem consentiebant; ita Manzius *ad cit. Q. Responsa. V. quorum omnium n. 14.* Hanc porro auctoritatem Jurisconsultis deinde ademit Imperator Justinianus. Unde hodie non necessitant ad decisionem responsa Doctorum, sed tantum præsumptionem faciunt, & tantum eis credendum, quantum probant, & non plûs. Ex quo colliges, ea tantum responsa prudentum vim legis obtinere, quæ in *Pandectas* relata sunt, & hoc non ex se, sed ex legis constitutione, & auctoritate Theodosij Imperatoris, & Justiniani *L. 1. Q. Sed neque, c. de veteri jure enucleando.* Hæc de Jure Romanorum scripto. Ex glossis autem, & opinionibus comunibus, probabilis quidem, sed nulla certa probatio est; ut notat Scotanus *in Examine Juridico p. 1. Pandect. f. 48.*

37 Præter hæc notand. jus civile, seu saculare commune plerumque nunc sumi pro jure scripto, quod est clausum, seu contentum in Corpore juris civilis, seu libro juris, quod Cæsareum dicitur. Hoc præcipue dividitur in tres partes juxta

nonnullos; nimirum in *Digesta, Institutiones, & Codicem.* Prima pars est *Pandectarum*, seu *Digestorum*, quæ completitur 50. libros, distributos in tria Volumina; quorum primum *Digestum vetus*, secundum *Infortiatum*, tertium *Digestum novum* appellatur. Illud autem *volumen* (inter *Digestum Vetus, & Novum*) *medium, Infortiatum* dicitur; quod aliqui ab Authore, seu Inventore sic appellatum dicunt; aliqui ab *infortisim* Chaldæorum vocabulo, quod idem est ac *dispositio*. Nam in eo sunt leges circa ultimas dispositiones; alii autem compositum volunt ab *in*, sumpto pro *valde*; & *fortis*, quasi volumen continens *Leges valde fortes*, ut notat Peregra in *Elucid. l. 1. elucid. 10. de Legibus n. 256.* Institutiones autem Imperiales (quatuor libris comprehensæ) sunt quoddam totius juris compendium, quo juris amantes suavius ad plenam juris scientiam perducerentur; Codex autem constitutiones, & rescripta Imperatorum antiquiorum completitur. His tribus juris civilis partibus adjectæ sunt ad finem Authenticae, seu Novellæ constitutiones Justiniani, & *Leges, & Novellæ*, constitutiones feudales, aliæ *imperialia*, desumptæ ex *Novellis*, & suis locis subjectæ legibus *Codicis*, privata juris consulti operâ, nihil probant, nisi respondeant ijs locis, ex quibus desumptæ sunt, ut docet Bernard. Scotanus. *Pandectarum p. 1. de jure civili, & libri ejus fol. 14.* subjungens: *Leges Leonis nihil probare, contra Leges Justiniani sed tantum comprobare;* Quia Leo non habuit plenum imperium, & ejus *Novellæ* nunquam fuerunt receptæ absolutè. Res judicatæ autem tantum sunt fundamenta consuetudinis, & per se Legis virtutem non habent; sic Scotanus *cit. in Examine Juridico p. 1. pandect. f. 28.*

Circa hæc breviter not. 1. cum olim 38 juris, & legum volumina essent propemodum infinita, ita ut impossibile fuerit hominis ætatem istorum voluminum lectioni sufficere (fuerunt 2000. librorum conscripta, & plûs, quàm tricies centena millia versuum à veteribus effusa, ut dicitur *L. 2. §. Omnia igitur. V. Sed cum omnia, C. de veteri jure enucleando.*) Justinianum Imperatorem constitutiones Ro-

ris; ex quibus desumptæ sunt, ut dictum est n. 37. Constitutiones autem Leonis, propterea nihil probare contra Leges Justiniani, sed tantum comprobare, quia Leo non habuit plenum imperium; & illæ Novellæ nunquam receptæ sunt absolute, sic ille. Libri feudales, privato potissimum studio Gerardi Nigri Capagisti, & Oberti de Orto, compilati sunt, ut habetur c. unic. si de feud. vassall. interpell. fuer. & habent vim juris, ubi sunt recepti, ibique derogant juri communi; quamvis Jurista strenuus in casu, qui non est comprehensus consuetudine feudali, sine calumnia uti possit lege scriptâ c. unic. de feud. cogn. Ad extremum nota novum Codicem, quo nunc utimur, nominatum, esse Codicem repetitæ prælectionis, 50. decisionibus novis, in controversis causis, aliisque constitutionibus locupletatum, & confirmatum esse 17. Calend. Dec. Anno 534. ut habetur in constit. de Emend. Cod.

44. Quoniam autem, ut experienciâ compertum est, frequenter evenit, quod tam Sacri Canones, quam etiam Leges ab Authoribus insertæ libris suis, & inde opinionem suam, & doctrinam firment; non raro aut citentur falso, aut in sensu non debito, imò quandoque pro casu, de quo tali loco nihil omnino agitur: atque adeo errare nolenti necessarium sit, ipsum juris textum inspicere, subjungo, aliorum imitatione, praxim referendi, citandi, ac inveniendi locum illum utriusque juris, de quo agitur; pro quo not. cum supra dixerimus, corpus Juris civilis constare tribus præcipue voluminibus, Institutionibus, Digestis, & Codice, quibus accedunt Authentica, Novellæ, Libri feudales, & Pax Constantiensis; alios dictum Corpus dividere in sex volumina, Institutionum, Digesti veteris, infortiati, novi, Codicis, & authentici, ut notat Pereyra in Elucid. l. 1. elucid. 19. de legibus sect. 10. n. 255. quibus præmissis:

45. Primum volumen seu pars juris civilis, seu Cæsarei, continet Institutiones Justiniani, quasi quasdam introductiones ad jus civile, vocarique, & citari solet per vocem Instituta, seu Institutiones. Hoc volumen dividitur in quatuor libros; hi in titulos; & isti in paragraphos; hinc allegatione juris civilis, facta per §. §. & Titulos, hoc modo §. 1. vel §. In-

genus, Instir: de Ingenuis. notatur locus, seu §. quærendus in prima parte Corporis juris civilis, nimirum in eo libro Institutionum, sub quo est Titulus, de Ingenuis.

Altera pars juris civilis est digestum, 46 continens tria volumina, nempe digestum vetus, infortiatum, & Novum. Omnia sunt distributa in 50. libros continuatos; libri divisi sunt in titulos, & tituli in Leges. Circa hæc not. 1. hæc volumina vocari Digestum, non solum, quia hoc opus decoctum, ut dicitur c. Ne tales, dist. 5. de consecrat. sed quia in eo omnia decidentia optime digeruntur, & rectâ serie ordinantur. Vocantur etiam Pandecta, seu liber Pandectarum, quasi comprehendens totam juris doctrinam, à Græco Pan, quod est totum, & dicti, id est doctrina, quod ibi tota Juris consultorum doctrina reperitur. Cur autem volumen medium inter vetus, & novum, dicatur infortiatum? diximus n. 37.

Not. 2. In citatione juris civilis pro Le- 47 ge poni literam L. pro digestis duplex ff. semper addito titulo, in quo ea lex continetur, v. g. hoc modo L. Ex duobus. ff. de negotijs gestis, ubi ~~notat~~ notat Legem, duplex ff. digesta; reliqua verba Titulum; quamvis etiam quandoque, si lex constet pluribus §§. citetur §. talis legis, vel per cifram numeralem, vel per initialia verba.

Not. 3. à nonnullis quæri, cur modo per 48 duplex ff. digestum significetur, cum olim per duplex dd. vel per D. & g. scriberetur? Pereyra cit. n. 255. hujus duplicem causam reddit 1. quod olim Græci Pandectas per duplex ii. cum accentu circumflexo notaverint; unde factum, ut posteriores, ex ignorantia Græcarum litterarum, credentes esse duplex ff. hoc signo abuterentur. Alteram, quod multi credant, hunc librum esse auctum à duobus Fridericis Imperatoribus, ex quorum nomine, acceptâ primâ literâ, coaluit duplex ff. quo digestum significetur; licet alij quandoque significare volentes Pandectas, denotent per literam P. Ex hoc colliges, si jus civile citeretur per L. & ff. vel P. ac materiam tituli, ut priori num. ostensum est, significari legem illam contineri sub eo titulo Digestorum, vel Pandectarum.

Terti-

- 49 Tertium Volumen juris civilis, juxta primam ejus divisionem, & juxta alios volumen quintum, est *Codex*, sub quo nunc intelligimus *Codicem repetita praelectionis* de quo n. 35. Hic dividitur in duodecim libros, Titulos, & Leges. In citatione tamen non fit mentio libri in eo contenti, sed Tituli & Legis, addito C. magno, quo significatur *Codex*, v. g. *L. Si mulier. C. de Pactis conventis*. Cum autem in eodem Codice contineantur aliqua Authentica, quando illae citantur, non ponitur *L.* sed loco illius dicitur *Authentica*, nominando illam per verba initialia, subjungendo C. & Titulum v. g. *Authentica, quas actiones, C. de Sacrosanctis Ecclesiis*.
- 50 Et quoniam supra diximus, praeter Institutiones, Digesta, & Codicem, in Corpore juris civilis, seu Caesarei contineri aliud volumen, quod dicitur *Authenticum*, graece *Authenticon*, latine *Auctoratum* (cui nempe fides habeatur, quasi accersitis aliunde probationibus non egeat, sed sit instar exemplaris, seu originalis à se, non ab alio dependentis, eò, quòd Justinianus has postremas constitutiones Authenticas, quae *Auctoratas*, sic appellatas; quia ipse illarum *author* fuit, nec aliunde profectae sunt, & fundatum in illis jus omnino ratum esse voluerit) cum inquam hoc *authenticum*, seu liber Authenticorum in eodem Corpore contentus sit, aliqui volunt illud esse volumen *sextum* ex his, quibus constat Corpus juris civilis; esto nos cum alijs supra dixerimus aliquid annexum Codici.
- 51 De hoc volumine, seu Authentico, ea, quae subjungimus, sic exponit Pereyra *cit. à n. 260.* dicens: Authenticum dividi in quatuor partes; primam continere alios tres libros Codicis; Secundam, novem collationes Authenticorum; tertiam, duos libros feudorum; quartam constitutiones Federici, & Extravagantes Henrici, tractatumque de pace Constantiae. Pro quo. Not. 1. primam partem non citari verbis initialibus legis, ut fit in citatione Codicis; sed posito ejus numero, & loco legis, dicendò: *Authentica* v. g. *Authentica 1. vel 2. & apponendò titulum* v. g. *de Infamis*. ubi sensus est, denotari legem Codicis, contenti in libris Authenticorum;

aliqui tamen citant eodem modo, quo citatur *Codex*, addendo numerum trium posteriorum librorum sic: *L. Eos qui. C. de aqua ductu, lib. 11.* Not. 2. secundam partem, quae specialiter vocatur *Authenticum*, distribui per *collationes*, titulos, & Capita; sed, quando citatur, poni titulum authenticici, & initium paragraphi, seu Legis hoc modo: *Authen. Ut cum de appellatione cognoscitur, §. seu L. aliud quoque*; nam perinde est, sive ponatur §. sive *L.* Antiqui autem addunt numerum collationis; sic in proposito exemplo addunt: *collation. 8.*

Advertendum autem ex Pereyra *cit. n. 52* 256. quòd Justinianus hoc opus (nimirum *Authenticum*) distinxerit in novem velut libellos, quos *collationes* fortè appellavit; quòd earum Leges intulerit ad vetustissimum Romanorum jus, quod nuper in librum Pandectarum redegerat; cui operi accesserunt plurimae constitutiones, quae propterea *Novellae* appellantur, quia nunquam antè ipsi corpori Juris insertae fuerunt; hinc: Not. 3. esse quosdam, qui hanc secundam partem citant per *numerum Novellarum*; quia in nonnullis editionibus *Novellae* cernuntur numeratae; differunt igitur citationes, in quibus nominatur *Authenticum*, quòd, quando locus citatus est *in Codice*, ponitur initium Legis, & tituli Codicis. quando autem est *in collationibus*, ponitur titulus Authenticici cum §.

Not. 4. tertiam partem dividi in libros, titulos, & paragraphos, seu leges, & citari posito initio §. & tituli, addendò, *de feudis*, vel in Libro feudorum, v. g. §. *donare autem, de feudis, qualiter olim poterat*; ubi adverte, à nonnullis loco §. poni hanc vocem *textus*, ut in exemplo posito: *textus, donare autem*. Eodem modo citatur quarta pars per § vel textum, & titulum in tali extravagante, v. g. *textus in Extravag. Qui sunt Rebelles*; & *textus, Vasalli nostri, de pace Constantiae*. Ad extremum monet Pereyra *cit. n. 260.* in fine, ut locus citatus (praesertim titulus, sub quo sit capitulum, vel lex citata) facile reperiat in Corpore juris Canonici, vel Civilis, recurrendum esse ad initium voluminis, ubi communiter, praeter indicem rerum, & verborum sunt alii duo, unus titulorum, alter capitulorum,

rum, seu legum cum numero paginae: expeditius autem esse, quærere paginam tituli; quia sub eo facile reperitur Lex, vel capitulum citatum. Si autem quæras, quomodo quis cognoscere possit, in quo volumine ex tribus digestorum, sit locus allegatus? Respondet Pereyra citatus: Juristas non habere regulam determinatam ad hoc cognoscendum; & ideo singula percurrenda esse per dictos indices.

§. IV.

De Jure Canonico, seu Ecclesiastico.

54 **C**anon, si strictè sumatur, significat constitutionem Ecclesiasticam, editam in Concilio generali, teste Fagnano *c. statuta Canonum. de Constitut. à n. 18.* latè autem, omnem constitutionem, seu regulam Ecclesiasticam, sumendo hanc pro jure condito ab Ecclesiastica potestate. Canon enim latè *regula* dicitur. *c. Canon. dist. 3. & c. Regula, eod.* hinc à *Canone* sic accepto jus conditum ab Ecclesiastica potestate *Canonicum* dicitur, & definitur: *jus positivum à summis Pontificibus Ecclesie Catholicae traditum, constitutum, & approbatum*, actiones fidelium proximè ad divinum cultum ordinans, & Christianam justitiam in eis conservans, & augens. Si *Canon* sumatur latè, comprehendit omnes species Ecclesiasticæ Constitutionis, nimirum *Canones* etiam *strictè* sumptos; *decretum*, quo intelligitur id, quod statuit Papa de consilio Cardinalium, & absq; ullius consultatione; *Epistolam decretalem*, quæ est constitutio Ecclesiastica, quam Papa vel solus vel cum consilio Cardinalium, ad alicujus consultationem transmittit, & promulgat; *dogma*, quo intelligitur constitutio Ecclesiastica pertinens ad doctrinam fidei; *mandatum*, quo significatur constitutio Ecclesiastica pertinens ad disciplinam, & mores; *Interdictum*, quo significatur Constitutio Ecclesiastica prohibens aliquid, sine pœna: si autem prohibeat sub pœna, dicitur *sanctio*, ut videri potest apud Pirrhing *h. t. n. 2.* & alios. Not. tamen 1. hos terminos, *Canon*, *Decretum*, *Epistole Decretales* frequenter sumi *promiscuè*, ac pro synonymis, in latiore nimirum significatione; frequentius autem nomen *Canonis* usurpari pro constitutionibus Pontificum, quæ in Cor-

Tom. I.

pore juris continentur, Sic Fagnanus *cit. n. 22. ex. c. Si Romanorum dist. 19.* Ex quo infert Bullas Pontificum, motus proprios, Brevia, Regulas Cancellariæ, decreta consistorialia, & alia hujusmodi (quæ eduntur à summis Pontificibus sine Concilio, & extra Corpus juris versantur) non appellari secundum communem usum, *Canones*.

Not. 2. *Canones*, seu decreta Conciliorum generalium nullam habere auctoritatem juris, nisi consensu, & auctoritate summi Pontificis congregata, & confirmata sint, ut dicitur *c. significasti de electione*, & notat. Barbos. *in cit. c. n. 5.* Nam de his, quæ sunt universi corporis Ecclesiastici, spectat ad universalis Ecclesiæ Rectorem, Pastoremque, ac Supremum Judicem omnium Christi fidelium, ut pluribus videri potest apud Suarez, *l. 4. de legib. c. 6. n. 6. n. 2.* & Layman *l. 1. Theol. mor. tr. 4. c. 6. §. 2. 9.* Et ratio est, quia lex non fertur nisi in subditum (cùm *legem condere* sit actus jurisdictionis) unde, cùm soli Romano Pontifici Universitas fidelium, tanquam Christi in terris Vicario, commissa sit; solus etiam Romanus Pontifex tam ligare legibus poterit; aut is, cui committit, prout contingit in Concilijs generalibus, ejusdem Auctoritate convocatis, & approbatis.

Not. 3. inter cætera Concilia œcumenica, seu universalia, quatuor esse, quæ principaliter totam fidem Christianam complectuntur, & ideo ab Ecclesia Catholica, tanquam quatuor Euangelia, probata, & recepta esse, nempe Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Calcedonenſe. *c. 5. §. inter cætera, & c. 2. dist. 15.* quamvis etiam reliqua Concilia generalia, Summi Pontificis Auctoritate convocata, & approbata, vim, & auctoritatem habeant, ut dicitur *c. 3. cit. dist. 13.*

Not. 4. inter Concilia *particularia*, seu non œcumenica (ad quæ scilicet non vocantur omnes Episcopi totius Orbis) alia esse *nationalia*, alia *Provincialia*, alia *synodalia*, & *diocesana*, seu *Episcopalia*. *Nationalia* sunt, quæ convocantur ab aliquo Primato, seu Patriarcha, convocatis Archiepiscopis, & Episcopis unius Regni, aut nationis, seu duorum, tri-

C

um

um, & plurium Provincialium. *Provinci-
alia* sunt, quæ coguntur ab Archiepisco-
pis, seu Metropolitanis convocatis omni-
bus Episcopis suffraganeis, seu Coepisco-
pis Provinciae, ad quæ etiam Capitula Ca-
thedralium Ecclesiarum invitantur, sed
sic, ut in his habeant suffragium solum
consultivum non decisivum; Abbas in c.
ult. n. 2. de his, quæ fiunt à Prælati-

58 Et quamvis aliqui cum Fagnano in c.
Referente de Præbend. n. 2. velint, *Me-
tropolitanum*, & *Archiepiscopum* esse sy-
nonima, seu idem importantia; alii ta-
men docent, esse differentiam, quod i-
dem *relatè ad civitates minores* dicitur
Metropolitanus, *relatè autem ad Episco-
pos*, sibi subjectos, seu suffraganeos, di-
citur Archiepiscopus, seu Princeps Epi-
scoporum. Et ideo *Metropolitanus* is est,
inquit Gothofredus ad L. 20. §. 5. C. de
Episcopali audientia, qui potestatem ha-
bet in minorum civitatum Episcopos, ut
colligitur ex c. *Cleros §. ordo V. Metro-
politani, dist. 21.* hinc Ecclesia *Metro-
politana* est matrix Ecclesia, ex qua aliæ
coloniam duxere. Et licet Benedict. Pe-
reyra in *Elucidarij de proprietate Ser-
monis Theologici, Canonici, & Civilis l.*
10. n. 279. dicat, has voces, *Archie-
piscopus*, & *Metropolitanus* coincidere;
Metropolitannum tamen explicat relatè
ad *Principem civitatem* (seu residenti-
am) dicens: *Metropolitanus est Episco-
pus, præsidens civitati, quam aliæ civita-
tes, Episcopos habentes, agnoscunt, ut Ma-
trem, & Caput.*

59 Not. 5. Concilia *Episcopalia* esse, quæ fi-
unt ab Episcopis in suis diæcesibus, con-
vocatis Prælati, & Parochi; Laym. l. 1.
tr. 4. c. 7. §. 1. n. 1. sed adverte, hæc
concilia *Episcopalia*, rectiùs dici *Synodos*,
quàm *concilia*, ut patet ex c. *sicut olim*
25. de accusat. Et his annumerari pos-
sunt capitula, seu Congregationes, in qui-
bus de Superiorum Suorum autoritate
Regulares ejusdem ordinis conveniunt,
de quibus agitur c. *penult. & ult. de sta-
tu Monachorum.*

60 Not. 6. ut Concilia non œcumenica
vim, & auctoritatem habeant in diæce-
si, provincia, vel Natione, non requiri
consensum, vel approbationem Summi
Pontificis, modò in ijs nihil statuatur con-
tra canones, vel consuetudines univerſa-

lis Ecclesiæ; ita Laym. *cit. n. 2.* Decre-
ta verò Concilij generalis omnes omni-
no Christianos obstringunt c. 1. *dist. 15 &
c. 1. de constit.* sicut statuta Concilij parti-
cularis subditos solum tamdiu quamdiu in
regno, provincia, vel diæcesi sunt. Nam
*extra territorium jus dicenti, impunè
non paretur*, ut dicitur c. 2. *de constit.*
in 6. & L. fin. ff. de Jurisdictione, Con-
cilia enim provincialia neque definiendi,
neque *generaliter* constituendi vim a-
liquam habent; sed tantum curandi, ut
id servetur, quod aliàs statutum est,
& generaliter, seu specialiter observari
præceptum est; ita Lancelotus. *instit. Ju-
ris Can. l. 1. tit. 3.* intellige *pro tota Ec-
clesia*, nec enim statuta subditos extra di-
æcesim constitutos, aut ignorantes (nisi
supinè) ligant. Lancelot. *cit.* Nam *ex-
tra territorium, jus dicenti non paretur
impunè*, c. *Ut animarum, de constitut. in*
6. quod tamen sic accipe, ut procedat de
statutis Concilij particularis, *non relatè
in Corpus Juris Canonici*, ut dicitur c. 2.
*de elect. & c. nec Episcopi, de temporib. Or-
dinat.* vel non approbatis *generaliter* à
Summo Pontifice; secus enim perinde
obligant omnès Christi fideles, ac si
ipsomet Concilium convocatum, & cele-
bratum esset. Nam juxta Justinian. Imperi-
in L. 1. C. de jure veteri enucleando,
*omnia nostra facimus, quibus auctorita-
tem nostram impertimur.*

Not. 7. decreta, & constitutiones Pon-
tificum æquipollere canonibus, & decre-
tis Conciliorum; cum hæc ab illo vim su-
am, & auctoritatem habeant. Hinc omnis
voluntas Pontificis per Epistolam, vel de-
cretum, vel edictum promulgata vim ha-
bet, & auctoritatem juris, quoad vim ob-
ligandi naturaliter c. 2. & 3. *dist. 19. ibi;*
*sic omnes sedis Apostolicæ Sanctiones ac-
cipienda sunt, tanquam ipsius D. Petri voce
firmatæ sint.* Et hoc procedere de decretis
Pontificum, etiam non insertis juri, æ-
què ac insertis, docet Chassaign de pri-
vileg. Regular. *tr. 1. c. 1. propos. 2.* &
habetur c. *si Romanorum 1. dist. 19.* ubi
Nicolaus Papa scribit Archiepiscopis, &
Episcopis, per Gallias constitutis, quod de-
cretales Epistolæ Romanorum Pontificum
sunt recipiendæ, etiamsi non sint Codici
canonum compaginatæ; & infra; itaque
nihil refert, utrum sint omnia, nec ne,
decre-

decretalia Sedis Apostolica constituta inter Canones Conciliorum immista &c. 2. ead. Agatho Papa scribens omnibus Episcopis: *sic omnes Apostolica Sedis Sanctiones accipiende sunt, tanquam ipsius divi Petri voce firmata sint.* Hæc tamen intellige pro foro interno, ut diximus supra. Nam in externo jus commune præponderat Concilijs; hæc Bullis; istæ Brevibus; his signaturæ; & hæc vivæ vocis oraculis; ita Cassaing. cit.

62 Not. 8. per *Corpus Juris Canonici* intelligi volumen in se complectens 1. Decretum Gratiani, sic dictum à Collectore jurium prius sparforum. 2. Quinque libros Decretalium collectos jussu Gregorij IX. 3. Librum sextum Decretalium Bonifacij VIII. 4. Clementinas, ac 5. Extravagantes Joannis XXII. & communes, seu aliorum Pontificum.

63 *Decretum*, seu prima pars Juris canonici, constat ex sententijs S. Scripturæ; decretis, & responsis Conciliorum, ac Summorum Pontificum; legibus Romanorum Imperatorum; sententijs SS. Patrum, Historicorum Ecclesiasticorum, & proprijs ipsius Gratiani. Dividitur in tres partes, quarum prima continet cum una centum distinctiones divisas in Canones, seu Capitula. Secunda 36. Causas, quarum singulæ dividuntur in suas quæstiones, & hæc in canones, seu capitula, inter quas quæstio tertiæ causæ 33. continet septem distinctiones de pœnitentia. Tertia demum decreti pars habet quinque distinctiones de consecratione, pariter subdivisas per canones, seu capitula.

64 Altera pars Juris canonici continet quinque *libros Decretalium*, in quibus comprehenduntur varia Summorum Pontificum rescripta, & responsa, mandato Gregorij IX. per S. Raymundum, ejusdem Capellanum, & Pœnitentiarium, collecta, & in varios titulos, & capitula distincta. Hi libri vocantur *Decretales*, à majori parte eorum, quæ in illis continentur. Nam in opere Gratiani multò plura sunt decreta Conciliorum, quàm epistolæ decretales Summorum Pontificum. Et ideo opus Gratiani dicitur *decretum*; Gregorij IX. verò, *Decretales*.

65 Tertia pars Juris Canonici complectitur *librum sextum Decretalium*, jussu Bonifacij VIII. ex diversorum Pontificum re-

Tom. I.

sponsis congestum; dicitur *sextus*, eò; quòd primum post accesserit quinque libris decretalium; & complectitur quinque libros, hi, rursus titulos, & isti canones, seu capitula, ad normam decretalium Gregorij IX.

Quarta pars comprehendit Constitu-⁶⁶ tiones Clementis V. tum in Concilio Viennensi, tum antè, & post editas, & ab earum authore vocantur *Clementina*, licet illas Joannes XXII. Clementis successor primum absolverit, & promulgaverit, Constant pariter quinque libris in titulos, & capitula distinctis.

Quinta demum pars continet eas con-⁶⁷ stituciones, quæ hodie, & etiam postquam insertæ sunt Corpori juris canonici, adhuc retinent nomen *Extravagantium*, instar non insertarum Corpori juris canonici, eò, quòd ob suam paucitatem, & diversorum Pontificum auctoritatem, certum sibi nomen non appropriaverint. Ex his aliæ sunt, quas condidit Joannes XXII. Successor Clementis V. & citantur prout alia capitula Decretalium, nisi, quòd addantur inter extravagantes *Joannis XXII.* aliæ, quæ factæ sunt deinde sub alijs Pontificibus, & ad distinctionem priorum, dicuntur *communes*.

Cum autem interea temporis, à Summis⁶⁸ Pontificibus priores subsecutis, editæ sint aliæ rursus constitutiones, & leges Ecclesiasticæ, eas Petrus Mathæi J. C. Lugdun. juxta modum titulorum in antiquis decretalibus communè, in unum librum collegit quem hodie *librum 7. decretalium* appellant; quia tamen hæc collectio à nullo Pontifice auctoritatè accepit, defactò constitutiones in ea contentæ, retinent eam tantum vim & valorem, quem ante collectionem habuerunt, & non citantur aliter, quàm aliæ Bullæ Pontificiæ, nimirum sub nomine Pontificis illius, qui talem constitutionem fecit addendò prima verba Bullæ, annum, & diem emanationis v. g. *in Constit.* seu *Bulla Sixti IV.* incip. *Deo, & hominibus, edita 14. Apr. 1484.*

Quoad Decretum Gratiani adverten-⁶⁹ dū, illud, si spectetur eius Voluminis Collector, nullam habere juris auctoritatem. Sic enim ille consideratur, ut homo privatus, omnino carens omni potestate legislativa; imò, ut rectè notat Suarez l. 4. de leg. c. 5. à n. 6. Decretum illud hæctenus nulla auctoritate publica, quoad omnia in illo

contenta, confirmatum fuit. Ex hoc sequitur, singula capitula, quæ in decreto continentur, esse revocanda ad suam originem, sic, ut eis non tribuatur major auctoritas, quàm ipsorum Auctori, à quo desumpta sunt. Scripta verò SS. Patrum non inserta juri communi, secundum locum obtinent post decreta Rom. Pontificum, ut ait Lancelot. *cit. Non enim debetur par auctoritas scripturis canonicis, & expositoribus earum; c. neque dist. 9. & exemplis sana ratio præponitur. c. Sana eod.* Inserta verò decreto non habent vim legis (cùm ipsi, quæ tales non sint conditores legum Ecclesiasticarum) magnam tamen, ut diximus, auctoritatem.

70 Sequitur 2. nec ipsas *Rubricas*, decreto, ejusque capitulis, præpositas, habere auctoritatem canonis, ut docet Fagnanus *in c. 1. de constitut. n. 40.* nam rubricas composuit Gratianus, vel alius non majoris auctoritatis. Excipe 1. *rubricam decreti*, quam volunt esse authenticam (cùm sit generalis ad totum decretum) item *Rubricas decretalium, Sixti, Clement. Extravag. ac Legum civilium.* Hæ enim sunt authenticæ, & allegari possunt ad decisionem causarum, si orationem perfectam habent, ut notat Fagnanus *loc. cit. n. 42.* & in *c. cùm creatura n. 30. de celebrat. miss.* dicitur autem *Rubrica* hîc summatio quædam, & compendium, præfixum titulis, & capitulis eorum, quæ in subnexo textu dicuntur, sic dicta à terra rubra, minio proxima, quòd tali plerumque colore verba ejus signentur, quæ aliquando est generalior *nigro*, hoc est, ipso textu, cujus summam continet. Sic Pereyra *in Elucidar. n. 216.*

71 Sequitur 3. Constitutiones Imperatorum, vel responsa Juris consultorum, quæ Gratianus in Corpus decreti transtulit, non esse eo ipso *canonizata*; seu, non eo ipso habere vim canonis seu legis Ecclesiasticæ; quia Gratianus eis dare non potuit vim canonis. Aliud est de cæteris Juris canonici partibus, ut decretalibus, Clementinis, & Extravagantibus. Nam hæc vim, & auctoritatem juris habere, indubitatum est; cùm ipsos Summos Pontifices habeant Auctores. Cùm autem in hoc volumine (nimirum in decreto Gratiani) nonnulla reperiantur inserta, quæ dicuntur *Palea*, inter Juris consultos diffidium

est, quid sit, vel denotet hæc vox *Palea*? Aliqui dicunt per *Paleas* significari res viles, & inanes; alij dictas volunt à suo Authore, quem dicunt fuisse Protopaleam Cardinalem; P. Engel *in proam. de juris canon. origin. n. 6.* censet ex græco significari per eas, rerum antiquiorum additiones: Barbosa *in proam. decreti, n. 9.* vult per eum textum, cui præfigitur vox *Palea*, intelligi responsum *Palea*; quem ait, fuisse discipulum Gratiani, consequenter notari dictum illud esse *Palea, discipuli Gratiani*, esto alij velint per *paleas* ibi intelligi quasdam additiones ab ipso Gratiano, non eodem tempore, factas, sed tum in principio compilationis, tum successivè: Pereyra *cit. in Elucid. n. 254.* censet illis locis, ubi reperitur apposita vox *Palea*, denotari eas rubricas, & capitula, sui magistri libro inserta esse à *Palea Gratiani discipulo*; quæ proinde sumserunt nomen ab eodem homine inferente; consequenter plus auctoritatis non habere, quàm habeat earum Author.

Quoad quinque libros *decretalium* li. 72 *brum sextum Clementin. & Extravag.* notandum, omnes canones in eis contentos (quatenus eis derogatum non est, per canones posterioribus temporibus à Summis Pontificibus editos, aut consuetudinem legitimam) habere vim, & auctoritatem juris, quo omnes Christiani obstringantur, ut dicitur *c. 1. de constit.* cùm authorem habeant Summum Pontificem, cujus jurisdictioni in causis Ecclesiasticis, & Spiritualibus, ac pertinentibus ad æternam animæ salutem, tanquam Christi in terris Vicario, subsunt *omnes Christiani* sine discrimine sexûs, & statûs, *c. 4. de Majorit. & obed. Extrav. 1. eod.* inter communes; & ideo Damasus Papa relatus in *c. Violatores 25. q. 1.* ait: *in Spiritum Sanctum blasphemare, Sacrorum Canonum Violatores, quoniam eius instinctu, ac dono dictati sunt.*

Not. 9. cùm dixerimus, corpus juris 73 canonici constare quinque partibus, nimirum decreto, 5. Decretalibus, libro Sexto, Clementinis, & Extravagantibus: ut sciatur, in qua parte locus juris citatus quærendus sit, advertendum 1. canones, seu *capitula* nominari, & citari, vel per *numerum*, quem habent sub suo titulo (ut *c. 1.*) vel à verbis initialibus ut *c. licet*, ubi sensus est, quærendum, vel

- vel canonem, vel capitulum, quod incipit à verbo *licet*, vel est in ordine, primum, secundum, prout sonat numerus, sub quo citatur, si autem in uno titulo plura sint capitula, quæ incipiunt ab eodem verbo, tunc ad distinctionem, ut sciatur, quale ex illis intelligatur; simul addi numerum v. g. c. *licet, elige secundum*, communiter sic. c. *licet, el. 2.* quo notatur capitulum primum, vel secundum ex incipientibus à verbo *licet* in eodem titulo. Multi verò dum citant legem, vel capitulum, exprimunt non tantum illius verba initialia, sed etiam numerum in ordine capitulorum v. g. c. *Per tuas. 7.*
- 74 Advertendum 2. quoties citantur canones, seu capitula Decretalium, Clementinarum, & Extravagantium, semper etiam exprimi *titulum* (sub quo quærendus est canon, lex, vel capitulum) per materiam, de qua ille titulus agit, v. g. *de rescriptis, de liberis, & posthumis* &c. quo casu sensus est, legem, vel capitulum citatum, quærendum esse in titulo agente *de rescriptis*, vel materia citata.
- 75 Advertendum 3. quando citantur leges, canones, seu capitula cum titulo, communiter etiam exprimi partem juris suo nomine proprio, in qua ille titulus quærendus sit v. g. *digestis, Institutionibus, Codice*, dixi communiter; nam hoc fallit in *Decretalibus*, quæ sunt secunda pars juris canonici; hæ enim citantur expresso solo capitulo, & titulo, quamvis addant aliqui hanc vocem *extra*, per quam notatur capitulum illud & titulum esse *extra decretum*, nimirum in decretalibus quærendum. Si autem capitulum, & titulus sit in libro sexto decretalium, semper additur: *in Sexto.*
- 76 Advertendum 4. quando citatur *causa*, ex secunda parte decreti cum capitulo, & quæstione, quibus ea causa constat, *causam* citari juxta ordinem numeralem v. g. c. *quicumque. causa. 1. q. 1.* ubi nor. *quæstionem* scripto exprimi communiter per *lit. q. & causam*, per solum numerum, non addendo *ly causa* v. g. c. *quicumque 1. q. 1.* Nam per cifram 1. denotatur *causa prima*, per q. *quæstio*; aliqui tamen etiam illi cifræ apponunt *ly causa*, ut supra ostensum est; his præmissis:
- 77 Advertendum 5. quando citatur jus canonicum per *solum capitulum, & distin-*

ctionem v. g. c. *scimus*, distinctione 43. denotari primam partem decreti; si citetur per *capitulum, causam, & quæstionem* sine alio addito v. g. sic: c. *Sacerdotes 2. q. 7.* vel *Sacerdotes, causa 2. quæst. 7.* aut etiam c. 8. 2. q. 7. denotari secundam partem decreti. dixi *sine alio addito*. si enim jus canonicum citetur per capitulum adjunctis verbis: *de penitentia, cum distinctione* (v. g. sic c. *Magna pietas, de Penit. dist. 1.* (denotari, citatum capitulum esse quærendum in quæstione tertia, causæ 33. (ubi incipit tractatus *de penitentia*, divisus in septem distinctiones) ac inter capitula, quæ habentur in distinctione per numerum expressa. Ubi verò citatur *capitulum cum addito: de Consecratione*, simul exprimendo sub certo numero ejusdem tractatus *distinctionem*, v. g. c. *In Christo, de Consecrat. dist. 2.* denotari illud capitulum, quærendum esse in tertia parte decreti, nimirum in distinctione nominatâ, tractatus *de consecratione.*

Advertendum 6. quando citantur decretales, non nominari ipsum *volumen decretalium*, sed tantum *capitulum, & titulum* v. g. sic c. *à nobis de sentent. excommunic.* vel citando capitulum sub solo numero v. g. 2. 3. &c. Ex hoc habetur, quando citatur jus canonicum expresso *solo capitulo cum titulo*, seu materia, dictum capitulum esse quærendum in illo libro ex quinque, quibus decretales constant, in quo habetur titulus, vel in quo agitur de illa materia, v. g. *de sent. excommunicationis*: apud antiquos autem quandoque reperitur citatio decretalium, nec *capite*, nec *titulo* allegato, præfigendô scilicet hæc nomina, *titulus, caput*; sed hoc modo: *Extra, de foro competente, si diligenti*, ubi sensus est quærendum extra decretum (nimirum in decretalibus) titulo de foro competenti, in c. *Si diligenti.*

Advertendum 7. librum sextum decretalium (qui continet tertiam partem in corpore Juris canonici, ac, sicut decretales in quinque libros divisus est) eodem modo, quo decretales, citari per *capitulum, & titulum*; eo tamen discrimine, ut ad distinctionem à decretalibus, citatis capitulo, & titulo addatur *ly in Sexto* hæc v. g. formâ scribendi: c. *Alma Mater.*

Mater. de Excommunic. in 6. quo notatur illud capitulum esse quærendum in titulo de sententia excommunicationis non contento in *decretalibus*, sed in libro *Sexto*, qui constituit tertiam partem Corporis in jure canonico.

80. Advertendum 8. quartam partem, ut diximus n. 66. in corpore hujus juris, continere constitutiones Clementis, à quo vocantur *Clementinae*, quæ pariter constant quinque libris, hi titulis, & isti capitulis, & citantur primò allegandò nomen *Constitutionis*, quod habet ab Authore, cū ejus verbis initialibus v. g. *Clement. Exivi* additò titulò, v. g. *de verborū significatione*; sensus est *in titulo, qui agit de verborum significatione, inter Clementis constitutiones, seu Clementinas, denotari eam, quæ incipit à verbo, Exivi*. In quinta demum parte, quæ continet *Extravagantes*, citatio fit, sicut in *Clementinis*, hoc discrimine, quòd apponatur nomen Authoris, si est *Joannis XXII.* v. g. sic: *Extravag. S. Romana*, de Religios. domibus Joann. XXII. vel si est inter *communes* sic: *Extravag. Rem., de dolo, & contumac. inter communes*. ubi vides *Extravagantem* citari sub verbis initialibus, & per expressum titulum; quo notatur eam quærendam in libro sub titulo, qui agit de ea materia v. g. *de dolo*, vel *religiosis domibus*; ac demum, an quærenda sit inter *extravagantes communes*, an verò inter eas, quæ à *Joanne XXII.* conditæ sunt; hæc tanquam prolegomena quædam præmittenda erant his, quæ deinceps tractanda veniunt.

ARTICULUS II.

De natura legis ingenere.

81. **P** Franciscus Suarez l. 1. de Legibus. c. 12. n. 4. naturam legis describens, *lex*, inquit, est *præceptum commune, justum, stabile, sufficienter promulgatum*. His prædictis nonnulli doctores addunt *acceptationem*, quàm volunt esse conditionem essentialem, sine qua lex non possit obligare. *Lex* dicitur vel ab eo, quòd ipsi per jus directionem, & præscriptam normam in agibilibus seligant agenda à non agendis. Hanc nominis ethymologiam pluribus examinat Azor *institut. moral. tom. 1. l. 5. c. 1. q. 3.* Est autem notandum, legem, *generaliter* acceptam, supponere pro quolibet jure, tam naturali,

& divino, quàm humano; & sic consideratur, ut quid superius ad *statutum, præceptum, dogma*, & reliquas species, de quibus Suprà. si autem sumatur specificè, importat aliquid distinctum ab alijs, ut mox patebit. Et quamvis aliqui negent, *jus naturale*, in quantum supponit pro naturali lumine indicante, quid bonum, quidve malum sit antecedenter ad omnem prohibitionem Dei, esse propriè *legem*; rectius tamen affirmatur cum Castropalao p. 1. *operis moral. tract. 3. D. 1. pu. 1. n. 3.* de quo fufius egi in *tract. de vitijs, & peccatis*. Et ratio est, quia etiam illi definitio *legis* exactè convenit.

Not. 2. *legem*, in quantum dicitur à *li-* 82
gando (quia ligat homines ad sui observantiam, ut notat D. Thomas 1. 2. q. 90. a. 1.) varijs nominibus appellari juxta varias functiones, quas habet. Nam, cum *lex* doceat, dirigat, instituat, præscribat, quid, aut qualiter agendum, vel omittendum; quandoque pœnas, vel præmia decernat: ab his suas quoque denominationes accipit, ut dicatur *doctrina, institutio præscriptio* &c. Et quamvis *lex* alias varijs nominibus appelletur, specialiter tamen dicitur *jus, constitutio, statutum, Sanctio*. *Jus*, quia jubet, & imperat, cuique tribui, quòd suum est; *constitutio, & statutum*; quia constituit, & statuit, quid sit faciendum: *Sanctio*, quia sancit pœnam non obtemperantibus *L. Sanctio ff. de pœnis*. Inter ista porò nomina hæc est differentia, quòd *leges Summi Principis Secularis* dicantur *jus*; *decreta Summi Pontificis, constitutiones*: inferiorum autem Principum, Provinciarum, civitatum, & populorum, *statuta*; sic Azor *tom. 1. Institut. moral. l. 5. q. 1. & 2.* Suarez *de Legib. l. 1. c. 1. & 2.* Salas 1. 2. *tr. 24. d. 1. à sect. 1. & seq.* Hinc

Ex data legis descriptione not. 3. ad o- 83
mnem omnino legem, quæ ligat ad sui observantiam, requiri. 1. quòd sit *præceptum commune, justum, stabile, sufficienter intinctum ei*, à quo ex obligatione observanda est; pro quorum expositione supponendum 1. homines ab initio cum libertate conditos, nulli publicæ potestati humanæ, quæ eos gubernasset, subjectos fuisse; multiplicationem verò illos in communitates coadunasse, quarum gubernationem,